

ИНФОРМАЦИСКО И ИНФОРМАТИЧКО ОПИСМЕНУВАЊЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ВО СОВРЕМЕНАТА УЧИЛИШНА БИБЛИОТЕКА

Емилија Петрова Ѓорѓева¹

Апстракт

Многумина сметаат дека библиотекарската работа е монотона и еднолична. Но, библиотекарот во современото училиште не треба да биде личност која ќе седи позади пултот и неговата работа ќе се сведува само на издавање на книги. Библиотекарите треба да обрнат внимание на модификување на нивните традиционални услуги во услуги што ќе овозможат достапност во користењето на сите извори на информации. Тоа значи, дека тој треба да биде информатички описменет, подготвен да им препорача литература и да им ја даде потребната информација на корисниците.

Значи, со позитивните промени во образованието, се менува и функцијата на библиотеките и сè повеќе таа прераснува во библиотечен, информативен и мултимедијален центар. Со тоа, работата на библиотекарот станува многу комплексна и динамична која бара менаџерски способности.

Клучни зборови: менаџмент, библиотекар, корисници, услуга, информатичко описменување

STUDENTS' INFORMATION AND INFORMATIC LITERACY IN A MODERN SCHOOL LIBRARY

Abstract

Many believe that a librarian's job is tedious. But in the modern school a librarian should not be a person who will just be sitting behind the counter and his/her work should not be limited to giving out books. Librarians need to pay attention to the modification of their traditional services into services that will enable access to all sources of information. This means that he/she should be computer literate, ready to recommend literature and provide users with the required information.

Key words: management, librarian, users, service, information literacy.

Во одредување на задачите на современата училишна библиотека треба да тргнеме од сознанието дека знаењето не може да се даде на учениците, туку дека тие го стекнуваат со активна работа на изворите на знаење. Со ова можеме да кажеме дека задачите на современата училишна библиотека се остваруваат преку развој на индивидуалните творечки способности на ученикот и оспособување за самостојно учење врз основа на истражувачки пристап.

Според Манифестот на ИФЛА за училишните библиотеки „Училишните библиотеки обезбедуваат информации и идеи што се функционални за успешно функционирање на денешното општество, кое сè повеќе се базира на информации и знаења. Тие се грижат да се стекнат учениците со вештини за доживотно учење, ја равива нивната имагинација и ги оспособува да станат одговорни граѓани” (Библиотекарство, 2003, стр.93).

Исто така, важна задача на библиотеката е да ги оспособи учениците за читање со разбирање, пренесување на вештината за јавно комуницирање, решавање на проблеми, самостојно донесување на заклучоци, оспособување за тимско работење, оспособување за користење на новите информациски и комуникациски технологии, а

¹ Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип

преку ова библиотеката ги подготвува за доживотно учење. Пристапот и користењето со интернет податоците од корисниците бара збир на вештини познати како информациска (скратено инфо) писменост. „Информатичка писменост значи разбирање како се вклучува во светската мрежа (интернетот), како да се препознаат услугите што тој ги нуди, како со нив безбедно можеме да се користиме и како да се препознаат содржините кои имаат вредност” (Laszlo, M. 2008, стр. 204). Значи, од многуте фактори кои влијаат на личниот развој на поединецот е личноста да биде и информациски писмена со што ќе се оспособи за доживотно учење. Спрема Извештајот на Американското библиотекарско здружение од 1989 година, информациски писмени личности се “... оние кои научиле како да учат. Тие знаат да учат бидејќи знаат на кој начин знаењето е организирано, знаат да ги пронајдат информациите и да ги користат на разбирлив начин за да можат и други да учат од нив. Тоа се личности спремни за доживотно учење бидејќи секогаш можат да ја пронајдат информацијата потребна за реализирање на било која задача или да ја донесат одлуката со која се среќаваат” (<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/>).

Целта и задачите на современиот образовен процес е да ги оспособи учениците за самостојна работа, самообразование и подготовка за перманентно образование во текот на животот. Затоа училишната библиотека ги насочува корисниците како да дојдат до потребната информација, како да го пронајдат вистинскиот извор, како да го разликуваат важното од неважното, вистината од неvistината, критички да ја проценуваат нивната вредност и да знаат да ги комбинираат и користат. „Целта е да се оспособат учениците поединечните наставни задачи да знаат да ги обработат во корелација со повеќе наставни предмети и со повеќе информациски извори со кои располага училишната библиотека” (<http://revija-knjiznica.zbds-zveza.si/Izvodi/K9923/KOVACEVIC.pdf>).

Преку различните облици на работа со учениците, библиотеката им овозможува проширување на знаењето, постепено ги оспособува за самостојно учење и самостојно пронаоѓање на изворите на информации, ги поттикнува на творечко и критичко мислење при пронаоѓање, селектирање, вредување и примена на информациите. Информациската писменост вклучува „разбирање и употреба на информации не само од класичните извори на информации, туку и оние со посредство на современата технологија” (Zovko M. Školska knjižnica, “XIX. Proljetna škola školskih knjižničara RH. Šibenik 2007”, стр. 10).

Улогата на библиотекарот е да ги запознае учениците со потребата од самостојно снаоѓање во светот на информациите и нивно вреднување.

Новата генерација ученици се генерација на „читатели на електронски изданија” во однос на старите генерации „читатели на печатени изданија” (<http://www.nieman.harvard.edu/assets/pdf/Nieman%20Reports/backissues/03winter.pdf>).

Децата и младите денес многу читаат, но најмногу од компјутерскиот екран, електронските игри или од мобилниот телефон. Затоа на е-читателите им се неопходни вештини за информациската писменост за да знаат критички да пристапат на содржините пронајдени на интернет. Информатичка писменост е способност за користење на компјутерот и неговите програми, додека информациска писменост претставува согледување на потребите за информации и поседување знаење како да се дојде до нив, нивно вреднување и нивно искористување. При тоа како извори на информации можат да бидат книгите, весниците, компјутерот, телевизијата итн. Улогата на библиотекарот е да ги поучи корисниците на информациска писменост, односно како да ја пронајдат потребната информација, како да ја анализираат и вреднуваат и како да ја употребат.

Во минатото како извори на информации најчесто се сметале печатените (книжните) материјали. Во денешно време во библиотеката корисникот може да дојде до информации со користење освен на книжен и со користење на разновиден некнижен материјал. „Современата технологија овозможи нови, воглавно дигитализирани извори. Такви информации наоѓаме на CD/DVD медиумите и интернетот (електронски книги, енциклопедии, речници, лексикони, филмови, музиката...). Пристапот до овие извори на информации е достапен само на информатичките писмени лица“ (Galić N. Školska knjižnica, “XIX. Proljetna škola školskih knjižničara RH. Šibenik 2007”, стр. 140).

Целокупниот библиотечен материјал плански се набавува и проверува од страна на библиотекарот, во согласност со училишниот наставен план и програма, возраста, интересот и се набавува материјал кој ќе влијае поттикнувачки за развојот на ученикот. Единствени извори кои не може да ги контролира библиотекарот се Интернет изворите. Затоа ќе дадам осврт и на улогата на библиотекарот во заштита на училишната библиотека од злоупотребата на Интернетот, бидејќи само правилната едуцираност во користењето на Интернет изворите може да доведе до развој на личноста.

При пребарување информации на Интернет, улога на библиотекарот е да ги подучи од морето информации, да ги избераат релевантните податоци и нивно вреднување во согласност со целта на истражувањето.

Денешната генерација, децата и младите растат покрај Интернетот. Користејќи го тој медиум децата и младите можат да ги напишат домашните задачи, да дознаат новости од разни подрачја било да се работи за информација за нивната најнова играчка, познат анимиран и филмски јунак, информација и песна од некој нивни пејач и др. Со помош на Интернетот можат да комуницираат со своите врсници, да склучуваат познанства и виртуелни пријателства без просторни граници. Децата и младите го користат Интернетот и во училишната библиотека. „Библиотеката како установа е одговорна и за нивното време поминато на мрежата, а библиотекарите како педагошки работници и возрасни личности се одговорни за нивната сигурност“ (Kolarić A. Školska knjižnica, “XIX. Proljetna škola školskih knjižničara RH. Šibenik 2007”, стр. 158). Преку Интернетот се достапни многу точни и корисни информации, но и многу од тие информации можат да се стават под знак прашалник. Многу од тие непотполни и неистински информации можат да влијаат во обликување на ставовите и однесувањето на децата и младите. Тие преку интернетот можат да бидат изложени и на непримерни содржини и комуникација со луѓе кои имаат лоши намери.

Библиотеките мора да го прилагодат начинот на барање на информации на денешниот корисник кој е ориентиран на интернетот. Учениците не се оспособени за вреднување на содржините на интернет, па затоа училишниот библиотекар во соработка со наставниците треба да ги насочуваат корисниците кон квалитетните извори односно за критичко вреднување на информациите на интернет.

Во библиотекарската пракса постојат разни облици за превенции и заштита на младите од лошите влијанија на интернет. Тоа се остварува преку проверка на дневната евиденција за користење на веб-страниците, но постојат и посебни филтри и блокади за одредени веб страни, кои оневозможуваат пристап до непристојните содржини. Друга постапка е позната како „препорачани сајтови“. „Наместо блокирање на содржините на сајтовите (што го прави програмата Net Nanny), библиотеките, библиотекарите и едукаторите би требало да препорачуваат корисни сајтови“ (Клејтон, 2009, стр.76). Таквите сајтови и самите ќе содржат линкови за други познати, корисни и доверливи сајтови бидејќи другиот начин на пребарување преку пребарувачите на глобалната мрежа можат да прикажат стотина, илјада, дури и милони погодоци без никакво значење или општи податоци кои не мора да бидат квалитетни. Тогаш постои

опасност учениците да се изгубат во огромниот простор на Интернетот и да најдат на тешкотија од големиот избор да ја одберат вистинската информација. Проблемот со општите сервиси за разлика од специјализираните сервиси или „препорачаните сајтови“ е тоа што нудат многу малку квалитетни информации кои можат да ги задоволат професионалните, академските и другите потреби на корисниците. Интернетот овозможува слобода во информирањето и комуницирањето, но библиотекарот треба да ги насочи корисниците дека таа слобода бара одговорност, благодетите на новиот медиум да можат да ги користат за вистинските цели и на вистинскиот начин. Затоа улога на библиотекарот е да работи на едукација на младите при користење на Интернетот. Задача на библиотекарот е да ги обучи учениците на основните правила на организациските ресурси на електронските медиуми исто како што треба да се упатат учениците да ја пронајдат книгата во каталогот или на полиците.

Улога на библиотекарот е да ги оспособи корисниците самостојно да ги пронајдат квалитетните класични (печатени извори) и on-line информации и знаења, да ги научи на пребарување на посакуваните информации во референтните збирки и интернет енциклопедиите и на тој начин да ги оспособи учениците за самостојно пишување на ученички трудови користејќи разновидни извори на информации. При тоа библиотекарот треба да ги оспособи правилно да ги вреднуваат и проценуваат изворите и знаењата до кои доаѓаат, но и да бидат претпазливи при користење на одредени извори. Пример Wikipedia за разлика од другите web-енциклопедии е интерактивно достапен отворен извор на информации и знаење, но постои можност за манипулација и можност било кој неодговорно да ги измени податоците во неа, затоа треба да се користи многу претпазливо.

Преку едукација на младите, целта на библиотекарот е да ги оспособи корисниците на истражувачка работа, самостојно претражување и пронаоѓање на информацијата, развивање на критичното мислење, способноста за анализа и заклучување, како клучни способности за доживотно учење.

Литература

1. Котовчевска, С.(2008) “Зачетоци на библиотекарството како високо вредна, незаменлива и универзална придобивка ка културата”, *Библиотекарство*, Скопје: Библиотекарско друштво на Македонија
 2. Кралев, Т.(2001) *Основи на менаџментот*, Скопје: СИМ
 3. Krušelj-Vidas, I. (2010) “Novi izazovi za školske knjižničare”, XXII. Proljetna škola školskih knjižničara republike Hrvatske (2010; Zagreb), Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje
 4. László M. (2008) “Vpliv šolske knjižnice na informacijsko vedenje; Utjecaj školske knjižnice na informacijsko ponašanje; Influence of school library on the information behaviour”, *Programi šolskih knjižnic in razvijanje pismenosti:kongres šolskih knjižničarjev Slovenije (3 ; 2008 ; Radenci)*, Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za šolstvo
 - 5.“Манифест на ИФЛА за Интернет” (2002) *Библиотекарство*, 20(1-2),180-182
 6. “Манифест на ИФЛА за училишните библиотеки” (2003) *Библиотекарство*, 21(1-2), 93-96.
 7. Mitrić, M. (2009) “Analiza uslova rada u školoskim bibliotekama u Srbiji”; *Nastava i vaspitanje*, 58(1), 145-158, Beograd: Narodna biblioteka Srbije
 8. Маргарет, Ц. (2008) *Што е менаџмент*, Скопје: Икона
 9. Maslov, A. (2004) *Psihologija u menadzment*, Novi Sad: Adizes
- Бегенишиќ, Д. *Образовање и усавршавање библиотекар у Немачкој.*

URL: [\(http://www.nb.rs/publications/publication.php?id=905\(2011-08-06\)\)](http://www.nb.rs/publications/publication.php?id=905(2011-08-06))(2011-01-11)

10. Водич за увођење у посао библиотекара школских библиотека. Београд, 2006. URL: http://www.zavod.edu.rs/attachments/089_Bibliotekari.pdf (2011-05-28)